

Landsbyen Reerstrup

Råstofplan 2012
Graveområde A 4 Kvistgaard

Vurdering af områdets kulturmiljøværdi

Museerne Helsingør
Museum Nordsjælland

marts 2020

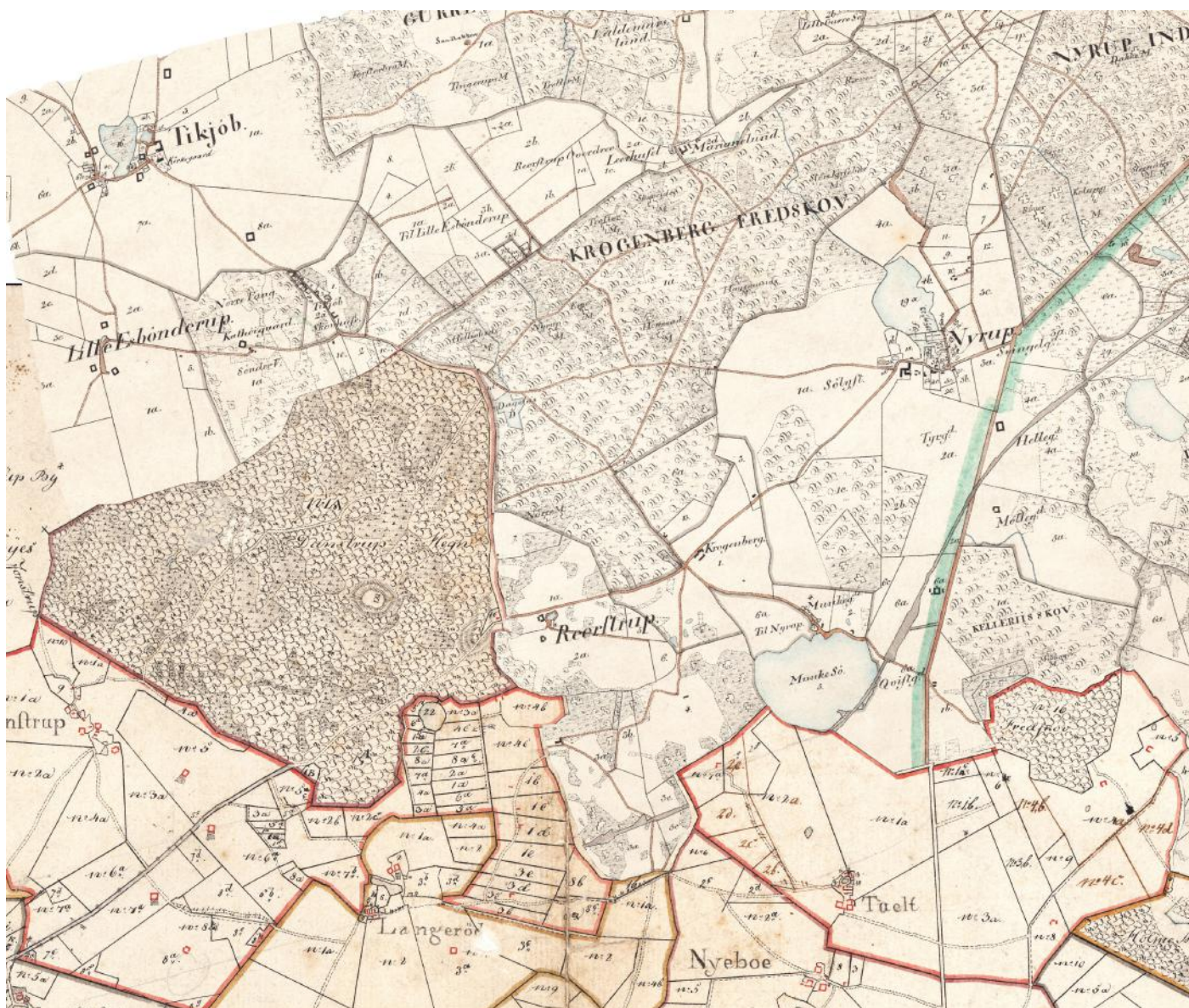
Historien kort v/ museumsinspektør Lars Bjørn Madsen

Reerstrup er en ganske gammel landsby, der omtales så tidligt som i 1211, hvor biskop Peder Sunesen af Roskilde tager Esum Kloster under sin beskyttelse og stadfæster dets besiddelser, heriblandt Reerstrup. Sammen med Nybo og Holgestrup kan Reerstrup, uden at vi dog har kildemæssigt belæg herfor, have været en del af nabolandsbyen Toelts tilliggende i 1211. I givet fald kan man undre sig over, at landsbyerne så ikke er nedlagt og inddraget under Toelts godsdrift, men det kan skyldes at klostret på det tidspunkt kun synes at have ejet halvdelen af Toelt, hvilket kan have begrænset klosterbrødrenes handlefrihed med hensyn til deres godsdrift.

I 1497 har landsbyen ifølge Esum Klosters jordebog 3 gårde »af lige beskaffenhed« (Mansiones tres equales). I 1681 er der to gårde, og landsbyens jorder består af tre vange (Søndre Vang, Nordre Vang og Lille Vang, samt overdrevsjorder i den sydlige del af gårdenes tilliggende). I 1774 har gårdene fået selskab af to huse.

Interessant er, at markjorderne til det sandsynligvis ældste Reerstrup syd for Kongevejen (Hillerødvej) med deres flade, ovale form stadig synes at være markeret ved stengærder og volde

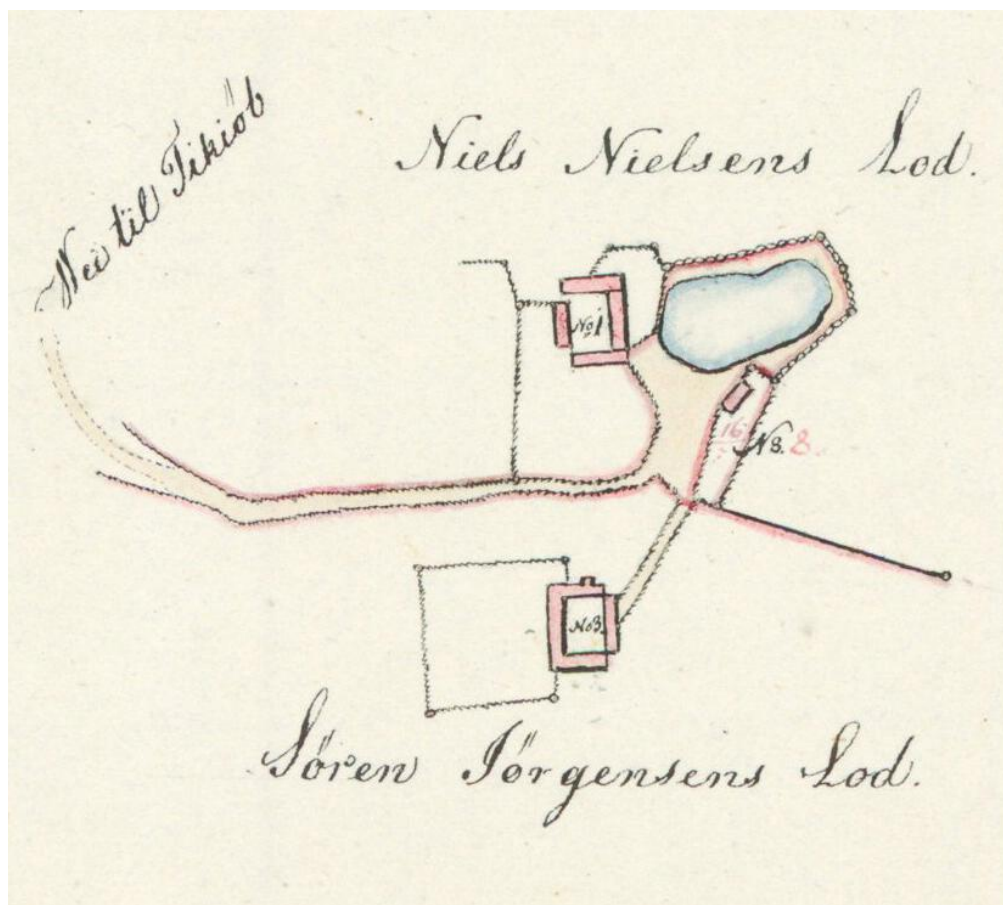
Reerstrup og nærmeste omegn. Samkopiering af sognekort over Tikøb og Asminderød sogne, ca. 1876.

På dette udsnit (nederst) af Videnskabernes Selskabs originaltegning fra 1765 til de kobberstukne kort for udskiftningen og skovseparationen ses Reerstrup nederst i kortet, hvor også de to tyskergårde er indtegnet. Endnu dækker skoven Reerstrups senere jorder nord for Kongevejen, ligesom det senere overdrevsområde stadig er skov og utæmmet natur. Vejen fra Reerstrups to gårde og gennem skoven til det markerede skovfogedhus er med stor sandsynlighed den gamle jagtvej, der ved udskiftningen blev lavet om til fælgang mellem Reerstrup og de tillagte overdrevsjorder nord for Krogenberg Hegn. Jagtvejen ses også på kortudsnittet til venstre, der stammer fra et kort over Frederik den Femtes Revir, tegnet på Christian den Syvendes tid i forbindelse med en total fornyelse af driften af danske skove resulterende i skovforordningen i 1781.

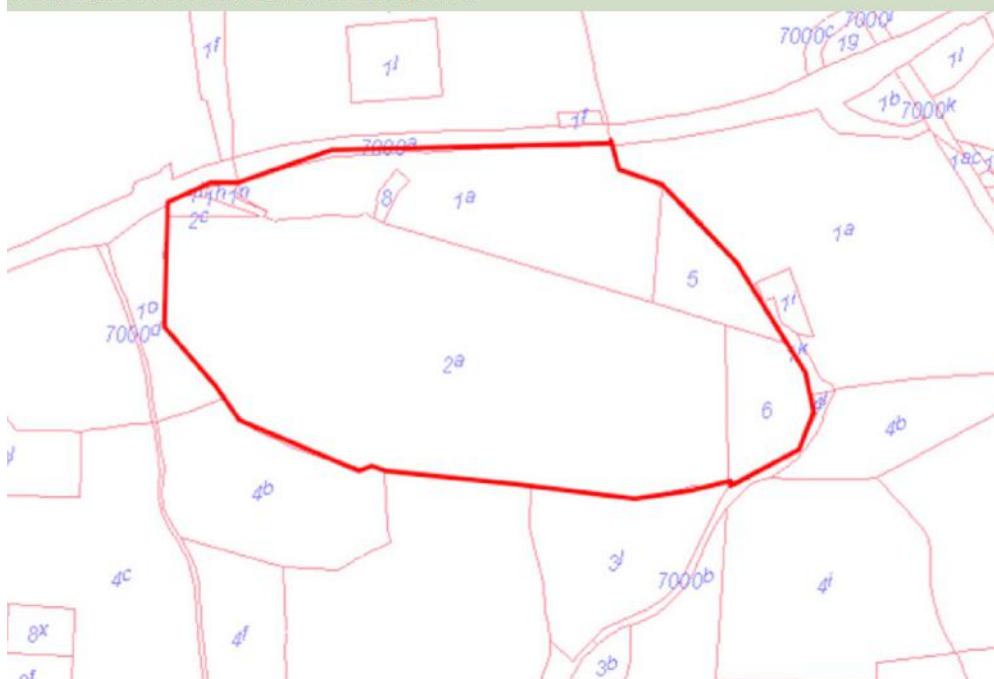
Den lille landsby Reerstrup med sine to gårde og et par huse, som den så ud ved udskiftningen i 1790. Den senere fægang var også landsbyens »hovedgade«, der førte til gadekæret op mod Kongevejen og for så vidt også dengang, som tilfældet var for mange landsbyer, fungerede som adgang for kvæget til gadekæret.

Kortet nederst til venstre er tegnet 1810 i forbindelse med den endelige matrikulering. Det lille hus, matrikelnummer 8 er det såkaldte Stines Hus eller Damhus. Det er gengivet på forsiden af denne rapport efter et maleri af Vilhelm Petersen, 1856. På det tidspunkt ejedes huset af husmand Niels Jensen, hvis kone hed Kirstine Jensen. Navnet Stines Hus skyldes utvivlsomt hende.

Gården nr. 1 er Kroglund og nr. 3 er Grønnehavegaard (fejlagtigt angivet, da nummeret skulle være 2). Nr. 3 er derimod den ene af de to tyskergårde sydligst på jorderne.

Forslag til graveområde A4, Kvistgård. Matrikelkort (©KMS)

Udsnit af udskiftningskortet for Reerstrup, opmålt og tegnet af Kynde 1790.

På kortet ses Reerstrups oprindelige jordtilliggende, der svarer til det udvalgte, med rød streg markerede, område for råstofudvinding, jfr. kortet til venstre.

(matrikelnumrene 1 a, 2 a, 5 og 6). Den afrundede form ses også ved landsbyen Rørtangs nærmeste markjorder, og også disse markerer sandsynligvis den ældste landsbys tilliggende, da jorderne syd herfor fungerede som gårdenes overdrev (græsningsarealer), og jorderne nord for Kongevejen var dækket af skov indtil skovforordningen 1781 og tiden derefter.

Ved udskiftningen af Reerstrup i 1791 blev der forhandlet med landsbyens to bønder, der dengang var Søren Jørgensen (Grønnehavegaard) og Niels Pedersen (Kroglund).

Kort tegnet 1857

VANG VANG

Tingrup

RERSTRUP

Oredrev

KROGENBERG

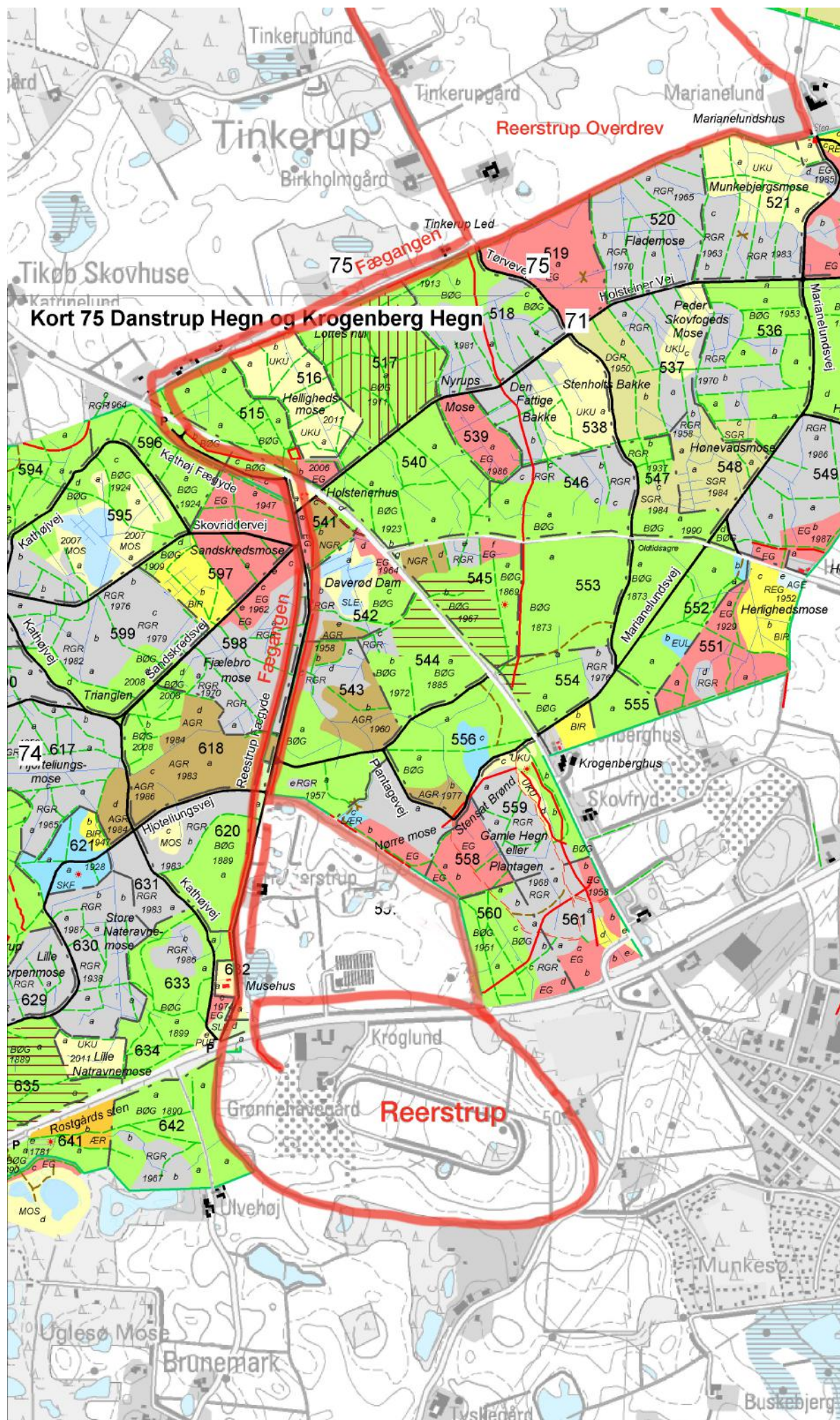
HEGN

Krogenberg

Munkesø

Munkesø

Langerød

Skovkort med
markering (rød)
af Reerstrups
adgang til over-
drevsjorderne
via fægangen.

Problemet - og det, der i dag gør Reerstrup kulturhistorisk meget interessant for os - var de overdrevsjorder, landsbyen blev tillagt, idet disse var flyttet til en placering nord for Krogenberg Hegn med grænse ned mod dennes nye gærde (se kortet på foregående side).

I udskiftningsforretningen måtte man erkende, at "Reerstrups tvende Gaardboere kan ingen anden Adgang faae til deres Overdrev end over Katheigaardens og Lille Esbønderup Byes Overdreve langs med den forbeholdne Skov af den gamle forfaldne Jagtvei, som derfor maae istandsættes, og over Overdrevs Lodden No. 2 langs med Esbønderup Byes østre Skield Linie bliver Vei for Lodden No. 1." Den nævnte gamle jagtvej svarer nogenlunde til den skovvej, der i dag er benævnt Reerstrup Fægyde, der fører fra Kongevejen hen til det i 2011 nedrevne skovløberhus, Holstenerhus ved Nyrup Hegns østlige side mod Hornbækvej og fortsættes i skovvejen Kathøj Fægyde langs Hornbækvej. Ved en skovseparationsforretning i 1783 som følge af skovforordningen af 18. april 1781 vedtog man, at der skulle etableres en fægang på førnævnte strækning gennem den østlige side af Nyrup Hegn "af hvilken Gaardboerne skal betiene sig for at komme ud til Veien fra Nyrup til Tikiøb, og derfra igien, som nys anført, over Katheigaardens og Lille Esbønderup Byes Overdreve, til deres nu udlagte Overdrevs Part."

Ved udskiftningsforretningen var man enige om, at det ville være urimeligt, om Reerstrups to bønder skulle afholde udgifterne

Fægangen er stadig synlig i Nyrup Hegn nær Hornbækvej. Den er ganske bred, ikke mindst set i forhold til skovvejen Reerstrup Fægyde, der løber i den østlige side. Fotografiet øverst viser en del af fægangens vestlige stengærde i afdeling 597 (se fortet foregående side). Nederst ses fægangen i hele dens bredde, hvor det østlige gærde løber langs skovvejen og det vestlige et godt stykke inde i terrænet, der i dag er blevet ryddet, så man får et bedre indtryk af denne tidligere jagtvej mellem Kongevejen og skovløberhuset.

til etablering af et hegn (stengærde) på begge sider af fægangen, ”da det jo ikke kan nægtes, at det ville blive dem en betydelig og tung Byrde at bære, og næsten overgaae deres Kræfter”. Udgifterne blev derfor afholdt af landvæsenskommissionen på Rentekammerets nåde. Desuden skulle den gamle jagtvej til formålet sættes i stand, bl.a. ved udlægning af 70 favne ris på den i alt 1400 favne (ca. 2,5 km) lange vej, men denne udgift måtte de to gårdejere afholde.

Fægangen var usædvanlig lang og bred i forhold til andre fægame i Nordøstsjælland, og det giver som nævnt Reerstrup en særlig status som kulturhistorisk værdifuld.

*Reerstrup fotograferet af Sylvest Jensen
1936-38.*

Holgestrup og Tyskergaardene

Reerstrup udmærker sig også ved lokaliteten Holgestrup (matrikelnummer 7 nord for Hillerødvejen). Oprindeligt lå her et skovhus i forbindelse med Frederik den Femtes revir, mens Holgestrup ligeledes oprindeligt synes at have været en selvstændig, nu forsvunden bebyggelse, i dag beliggende i Nyrup Hegns afdeling 622, omkring hvilken det kvadratiske areal stadig har sine volde bevaret.

Tyskergårdene (østre og vestre tyske Kolonigaard, også kaldet Kartoffelgaard og Coloniegaard) på den sydlige del af Reerstrup (matrikelnummer 3 a og 4 a) stammer fra årene inden 1760 og er angiveligt dannet i forbindelse med ønsket om at lade tyske indvandrere vise, hvordan man kunne dyrke kartofler. Kartoffeldyrkning blev selvsagt efterhånden ganske hyppig på hele egnen.

Museernes vurdering af Reerstrup i forhold til placeringen i graveområde A4, Kvistgaard, jfr. Råstofplan 2012.

Udkast

Det omhandlede graveområde indeholder såvel beskyttede diger som et fortidsminde i form af en røselignende gravhøj. De øvrige berørte værdier (sikrede naturområder) og konsekvenser af råstofudvindingen fremgår af Råstofplan 2012: Miljøscreening af graveområde A4, Kvistgård i Helsingør Kommune. Både gravhøjen og digerne (herunder stengærder) er sikret jfr. loven om fredede fortidsminder, mens der ved råstofudvinding i det omhandlede område ikke er taget hensyn til Reerstrups samlede kulturhistoriske værdi som en særegen, upåagtet landsby. Her ser vi fra museernes side betænkeligheden ved at etablere råstofudvinding præcis i den formodede ældste del af landsbyen Reerstrup, hvilket vil betyde, at de sikrede diger fremtidigt vil indhegne en grusgrav og ikke en mark, og dermed ikke kun være mindre beskyttede, men også være fravristet muligheden for at give en forståelse for landsbyens fysiognomi med den kulturhistorisk særdeles værdifulde og særegne fægang gennem den østlige del af Nyrup Hegn. Også gravrøsen vil få en besynderlig fremtoning midt i et afgravet område.

Det skal erkendes, at området ikke er en del af Nationalpark Kongernes Nordsjælland, men Reerstrup er ikke desto mindre en del af de kulturværdier i den nære omegn, der klart højner nationalparkområdets fortællerværdi. Museerne må således stærkt fraråde råstofudvinding i det omhandlede område, men sker det alligevel, er det vor anbefaling og ønske, at man i videst muligt omfang søger at retablere området, så det efter afslutning af råstofudvindingen kommer til at fremstå som det var, og gerne uden retablering af den ridebane, der i dag er anlagt i området. Vi er fra museernes side opmærksomme på de hindringer, der normalt er, når det gælder retablering af opgravede områder, eksempelvis grusgrave, men vi vil alligevel ikke undlade at pege på muligheden for at det måske vil kunne lade sig gøre, når det gælder Reerstrup/Graveområde A4, Kvistgård.

Vi vil samtidig benytte lejligheden til at anbefale, at fægangen, der på ingen måde er berørt af graveområdet, gøres langt mere synlig end den er i dag, om end der heldigvis allerede er sket en kraftig beskæring af væksten i selve gangforløbet, hvor også skovvejen Reerstrup Fægyde og Kathøj Fægyde løber. Dog er stengærderne på flere strækninger gemt af bevoksning, som bør fjernes, så gærderne fremtræder så markant, at man får forståelsen af denne brede fægangs funktion i kulturhistorisk sammenhæng.

Lykkes det at undlade råstofudvinding i Reerstrup - eller alternativt en retablering af området efter afslutning af gravearbejdet - og samtidig at restaurere fægangen, vil Nationalparken være klart beriget med et kulturhistorisk ganske spændende område.

Lars Bjørn Madsen,
museumsinspektør,
exam.art. nordisk arkæologi,
cand. arch. nordisk arkitekturhistorie
Museerne Helsingør

Kjartan Langsted,
museumsinspektør,
cand.mag. forhist. arkæologi
Museum Nordsjælland